

ODNOS RODITELJA PREMA INKLUZIVNOM PROGRAMU U SPORTSKIM ŠKOLAMA

MSc Simo Salapura, Karate klub „Zrenjanin“, Zrenjanin

Sažetak

Ovim istraživanjem ispitivani su stavovi roditelja sportista iz redovne populacije prema inkluzivnom programu koji se sprovodi u sportskim školama. Cilj istraživanja bio je utvrđivanje socijalne distance roditelja prema inkluzivnom programu, odnosno prema deci koja su ometena u razvoju, kao i njihova spremnost da i dalje učestvuju u inkluzivnom programu u sportskoj školi. Istraživanje je obavljeno u periodu od 1. februara do 1. marta 2013. godine u Karate klubu „Zrenjanin“ i obuhvatilo je 58 roditelja dece sportista iz „redovne populacije“ članova Karate kluba „Zrenjanin“ koji su uključeni u inkluzivni program.

Zaključci istraživanja ukazuju na to da većina roditelja ima pozitivan stav o inkluzivnom programu, kao i o osobama ometenim u razvoju. Može se zaključiti i da roditelji imaju visok nivo spremnosti da sopstvenim delovanjem pomognu inkluzivnu praksu u klubu. Takođe, velika većina roditelja ima pozitivan stav prema inkluzivnim kampovima. Tek nekolicina roditelja smatra da nije potrebno uključiti defektologa u inkluzivni program.

Ključne reči: Inkluzija, Stavovi, Sportska škola, Zrenjanin

PARENTS' ATTITUDE TOWARDS INCLUSIVE PROGRAM IN SPORTS SCHOOLS

Abstract

This paper researches the attitude of the parents whose children are not disabled towards the inclusive program that is being implemented in sport schools. The aim of the research was to determine the parent's social distance in relation to the inclusive program, the children who have developmental disabilities, as well as their willingness to continue to participate in inclusive programs conducted in sports schools.

The research was conducted during the period from 1st February to 1st March 2013 in the 'Zrenjanin' Karate club. It included 58 parents of non-disabled child athletes, members of the 'Zrenjanin' Karate club, already taking part in the inclusion program.

The research conclusions indicate that most parents have a positive attitude towards the inclusive program, as well as towards people with developmental disabilities. It can also be concluded that the parents have a high level of readiness to help inclusive practice at the club. Also, most parents have a positive attitude towards inclusive camps. Very few parents think that it is not necessary to include defectologists in the inclusive program.

Keywords: Inclusion, Attitude, Sports schools, Zrenjanin

Uvod

Inkluzija je filozofija zasnovana na uverenju da svaki čovek ima jednaka prava i mogućnosti bez obzira na individualne razlike. U inkluzivnom društvu je svaka osoba poštovana i prihvaćena kao ljudsko biće. Inkluzija, u prvom redu, podrazumeva pružanje jednakih mogućnosti svima, kao i maksimalnu fleksibilnost u zadovoljavanju specifičnih obrazovnih i širih društvenih potreba sve dece (Lazor, Marković i Nikolić, 2008), među kojima su i sportske aktivnosti.

Odom (2002), u okviru petogodišnje studije inkluzivnih programa u Sjedinjenim Američkim Državama, inkluziju opisuje kao školske programe u kojima učestvuju deca ometena u razvoju, ali dodaje da se inkluzija ne dešava samo u učionicama, već i u aktivnostima van škole, kao i u svim dešavanjima u okviru zajednica u kojima deca žive, pa tako i u sportsko-rekreativnim aktivnostima u, i van škola. Inkluzija ne sme biti shvaćena samo kao niz promena koje se dešavaju na nivou obrazovnih ustanova, već mora biti posmatrana kroz promenu čitavog društva. Inkluzija je proces koji se nikada ne završava i zavisi od kontinuiranih promena u okviru škola, a u ovom slučaju i sportskih klubova.

Specijalna Olimpijada, kao međunarodna organizacija čiji je cilj da radi na promeni života ometenih osoba kroz sport, vodi računa o tome i da osnaži ljude sa intelektualnim poteškoćama. Ova organizacija, koju je osnovala Junis Kenedi Švajer 1968. godine, kreirala je program „Unified Sports“, koji je u osnovi inkluzivni i u koji je uključen približno jednak broj sportista Specijalne Olimpijade sa sportistima sličnih kvaliteta iz „redovne populacije“. Trenutno su definisani programi takmičenja u fudbalu, košarci i odbojci.

Inkluzivni pristup u sportskim školama i klubovima u Srbiji pokrenuo je 2007. godine i Karate klub „Zrenjanin“ kroz saradnju sa Udruženjem za pomoć mentalno-nedovoljno razvijenim osobama „Suncokret“ Grada Zrenjanina. Ovaj program, u koji je uključeno 20 osoba sa intelektualnim poteškoćama, prvobitno je koncipiran samo za populaciju sportista sa intelektualnim poteškoćama, dok u Klubu razmišljaju da, kada se steknu neophodni uslovi, pokrenu inkluzivni program u koji će biti uključene i osobe sa telesnim oštećenjima, čime će se u celini upotpuniti inkluzivni pristup ovakvim vidom vežbanja.

Pregled dostupnih teorijskih razmatranja

Stavovi se mogu odrediti kao tendencije da se bilo pozitivno, bilo negativno reaguje na neku osobu, predmet, situaciju ili instituciju (Morgan, 1956) i obuhvataju uvek tri komponente: kognitivnu, emocionalnu i konativnu. Mogu se podeliti na lične i socijalne. Lični stavovi su karakteristični za pojedinca, dok su socijalni stavovi zajednički većoj grupi osoba. U ovom radu, bavićemo se socijalnim stavovima.

Kognitivnu komponentu stava čine shvatanja i znanja o objektima prema kojima postoji stav. Emocionalna komponenta stava znači da uvek uključuje osećanja u vezi sa objektom prema kojem postoji stav. Konativna komponenta stava sastoji se u tendenciji da se učini nešto u odnosu na objekte prema kojima imamo stav, da se pristupi akciji u vezi sa tim objektom, da se pomogne da se nešto prema čemu imamo pozitivan stav razvije, a da se suzbije nešto prema čemu imamo negativan stav.

Zbog svoje prirode, stavovi utiču na sve mentalne funkcije: na opažanje, na pamćenje, na suđenje, mišljenje, na emocionalne reakcije i na motivaciju. Stavovi imaju značajan uticaj na ponašanje ljudi, budući da stavovi koje jedna osoba usvaja postaju deo njene ličnosti.

Postojeća iskustva sa inkluzivnim fizičkim vaspitanjem, pokazuju da kombinacija nepovoljnih stavova nastavnika prema inkluziji i nedovoljna obuka, često rezultiraju neuspehom inkluzije (Block, 1999).

Jedan od najvažnijih faktora koji doprinosi uspešnom inkluzivnom fizičkom vaspitanju jesu stavovi nastavnika prema inkluziji (Folsom-Meek & Rizzo, 2002). Na pozitivnije stavove nastavnika fizičkog vaspitanja utiče više obuke tokom školovanja, više iskustva u poučavanju učenika sa smetnjama/invaliditetom.

Istraživanja su pokazala da prosvetni radnici imaju pozitivnije stavove prema inkluziji učenika sa telesnom invalidnošću nego prema inkluziji dece sa psihičkom ometenošću (Kavale, 2000).

Rezultati sprovedenih studija o stavovima vršnjaka prema inkluzivnom fizičkom vaspitanju, pokazuju da inkluzivni pristup kod mladih razvija svest o sopstvenim vrednostima i pozitivnim stavovima prema osobama sa invaliditetom. Takođe, rezultati ukazuju na to da devojčice imaju pozitivnije mišljenje od dečaka (Loovis and Loovis, 1997).

Prema rezultatima istraživanja o stavovima nastavnika prema inkluzivnom obrazovanju, došlo se do zaključka da učitelji kako osnovnih, tako i specijalnih škola smatraju da treba da budu uključeni u raznovrsne obuke za rad sa decom koja su ometena u razvoju i da kontinuirano stručno usavršavanje iz oblasti inkluzivnog obrazovanja uz njihove kompetencije može doprineti da inkluzivno obrazovanje postane trajna praksa (Stojić, 2010).

Američka asocijacija za intelektualne i razvojne poteškoće definiše mentalnu nedovoljnu razvijenost kao značajno ograničenje u intelektualnom funkcionisanju i adaptivnom ponašanju, koje se ispoljava u konceptualnim, socijalnim i praktičnim adaptivnim veštinama i koje nastaje pre 18-te godine života (AAIDD, 2002).

Inteligencija se reprezentuje kroz IQ skor na standardizovanim testovima. Osobe koje su mentalno nedovoljno razvijene postižu IQ 70 i manje, dve i više standardne devijacije u odnosu na srednju vrednost.

Nedovoljna mentalna razvijenost vezuje se za disfunkcije kortikalnih i subkortikalnih struktura, iako mnoge osobe sa značajnim zaostajanjem u mentalnom razvoju nemaju evidentne strukturalne anomalije mozga, predstavljaju jedinstveno, primarno stanje ili sindrom, ali i sekundarnu posledicu drugih poremećaja (Gligorović, 1999).

Kategoriji funkcionalne retardacije, čija etiologija nije pouzdano utvrđena, a pretpostavlja se da nastaje kombinacijom biohemijskih, hereditarnih, psiholoških, psihijatrijskih i socio-kulturnih faktora, pripada 70 do 75% osoba sa lakom mentalnom nedovoljnom razvijenošću. Postoji niz podataka o prenatalnim i perinatalnim činiocima, sa velikim brojem višestrukog delovanja različitih faktora (McLaren & Bryson, 1987).

Prema vrsti uzročnika, uzroci mentalne nedovoljne razvijenosti mogu se podeliti na biomedicinske, socijalne, bihejvioralne i edukativne, čija interakcija tokom života jedinke ili transgeneracijski rezultuje zaostajanjem u mentalnom razvoju.

- U biomedicinske faktore spadaju:
- Trauma – perinatalna ili postnatalna;
- Infekcije – kongenitalne ili postnatalne;
- Hromozomske aberacije: numeričke aberacije (Downov sindrom), translokacije, delecije i duplikacije delova hromozoma, deficiti

hromozoma (fragilno X, Angelmanov sindrom, Prader Willi sindrom, Smith-Magenis sindrom, Williamsov sindrom), mutacija pojedinačnih gena (tuberkolozna skleroza, Rubinstein-Taybi sindrom, Coffin-Lowry sindrom);

- Mutacije gena koje dovode do metaboličkih poremećaja – Hunterov sindrom, Hurlerov sindrom, Taj-Saksova bolest, leukodistrofija i drugi;
- Metabolički poremećaji: kongenitalni hipotireoidizam, hiperbilirubinemija, Reye sindrom i drugi.
- Toksični agensi: prenatalno izlaganje uticaju alkohola, narkotika, pojedini lekovi sa teratogenim svojstvima, postnatalno izlaganje toksičnim materijama.

Nutritivni činioci: nedovoljna ili neadekvatna ishrana.

Socijalni faktori su povezani sa socijalnom i porodičnom interakcijom, socio-ekonomskim statusom, pripadnošću kulturno marginalizovanim grupama i drugo.

Bihevioralni faktori su vezani za socijalno-patološke vidove ponašanja u porodici, kao što su bolesti zavisnosti, disfunkcionalnost porodice, zanemarivanje i zlostavljanje, neodgovarajuća stimulacija deteta ili neodgovornost odraslih i sl.

Edukativni faktori vezani su za edukativnu podršku porodice, koja unapređuje mentalni razvoj i poboljšava adaptivne sposobnosti deteta.

Prema dostignutom nivou razvoja intelektualnih sposobnosti, mogućnostima edukacije i obimu potrebne podrške, mentalna nedovoljna razvijenost deli se na laku, umerenu, tešku i duboku.

- Mentalna nedovoljna razvijenost se prema nivou razvoja intelektualnih sposobnosti deli na:
- Laku mentalnu nedovoljnu razvijenost, orijentacioni opseg postignuća na standardizovanim testovima inteligencije (IQ) je 50 – 69;
- Umerenu mentalnu nedovoljnu razvijenost, orijentacioni opseg postignuća na standardizovanim testovima inteligencije (IQ) je 35 - 49;
- Tešku mentalnu nedovoljnu razvijenost,

orijentacioni opseg postignuća na standardizovanim testovima inteligencije (IQ) je 20 – 34;

- Duboku mentalnu nedovoljnu razvijenost, orijentacioni opseg postignuća na standardizovanim testovima inteligencije (IQ) je ispod 20;

Nespecificovanu mentalnu retardaciju, kojoj pripadaju oni oblici mentalne retardacije koji se ne mogu svrstati ni u jednu od prethodnih kategorija (Gligorović, 1999).

U zavisnosti od opsega i dubine poremećaja, ritam i nivo razvoja kognitivnih, akademskih, socijalnih i radnih sposobnosti razlikuje se od prosečnog razvoja.

Pravni okvir inkluzije

- Temelji inkluzivnog pristupa, na koje može da se nasloni i sport, nalaze se u oblasti ljudskih prava na kojima počivaju međunarodni dokumenti, koje je i naša zemlja ratifikovala. Najvažniji od njih su:
- Univerzalna Deklaracija o ljudskim pravima (iz 1948. godine)
- Konvencija o pravima deteta (UN 1989. godine)

Konvencija UN o pravima ometenih osoba (iz aprila 2006. godine). Dokumenti koji promovišu inkluziju kod nas su još:

- Strategija za smanjenje siromaštva – Vlada Republike Srbije (iz 2003 godine.)
- Nacionalni plan akcije za decu – Savet za prava deteta RS (iz 2004. godine)

Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom (iz 2006. godine).

Svakako ne treba zaobići ni dokumenta iz oblasti sporta koja garantuju osobama sa invaliditetom bavljenje sportom: Olimpijska povelja, Evropska sportska povelja, Dokument Ujedinjenih nacija (Standardna pravila Ujedinjenih nacija za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju osobama sa invaliditetom), Strategija razvoja sporta u Srbiji.

Metodologija istraživanja

Predmet istraživanja predstavljenog u ovom radu je ispitivanje stavova roditelja sportista iz redovne populacije prema inkluzivnom programu koji se sprovodi u Karate klubu „Zrenjanin“, a osnovni istraživački cilj se odnosi na utvrđivanje socijalne distance roditelja prema inkluzivnom programu, odnosno, prema deci koja su ometena u razvoju. Cilj je takođe bio ispitati njihovu dalju spremnost da učestvuju u inkluzivnom programu u klubu.

Uzorak čine 58 roditelja dece sportista iz „redovne populacije“ članova Karate kluba „Zrenjanin“ koji su uključeni u inkluzivni program.

Varijable istraživanja su psiho-dispozicione (stavovi roditelja prema inkluzivnom programu u KK „Zrenjanin“ i stavovi roditelja sportista iz „redovne“ populacije prema sportistima ometenim u razvoju) i socio-demografske (pol, starosno doba i obrazovanje roditelja).

U istraživačkom postupku primenjena je tehnika anketiranja na posmatranom uzorku sa ciljem prikupljanja relevantnih podataka u pogledu stavova, a za obradu podataka korišćena je deskriptivna statistička analiza.

Instrument je bio prigodni Upitnik, dizajniran za potrebe ovog istraživanja a tiče se ranije navedenih stavova roditelja u Karate klubu „Zrenjanin“. Osim osnovnih demografskih karakteristika ispitanika, upitnik je obuhvatio deset pitanja zatvorenog tipa uz mogućnost odabira jednog od dva ponuđena odgovora.

Istraživanje je obavljeno od 1. februara do 1. marta 2013. godine u Karate klubu „Zrenjanin“.

Istraživanje je u saradnji sa trenerima KK „Zrenjanin“ obavljeno za vreme treninga, anonimno. Ispitanicima je data instrukcija u cilju što bolje motivacije i kvaliteta odgovora.

Rezultati istraživanja i diskusija**Tabela br. 1.** Polna struktura uzorka roditelja

POLNA STRUKTURA	FREKVENCije
Muškarci	30
Žene	28
Ukupno:	58

U posmatranom uzorku roditelja u Karate klubu „Zrenjanin“ su skoro ravnopravno zastupljena oba pola, tj. 51,24% roditelja muškog pola i 49,76% roditelja ženskog pola.

Tabela br. 2. Starosna struktura uzorka roditelja

STAROSNA STRUKTURA	FREKVENCije
25 - 35	10
36 - 45	17
46 - 55	22
56 - 65	9
Ukupno:	58

Najviše je zastupljena starosna kategorija od 46 do 55 godina koja čini 38% uzorka, dok najmanju zastupljenost u uzorku ima starosna grupa od 56 do 65 godina, koja je zastupljena sa 16% uzorka.

Tabela br. 3. Obrazovna struktura uzorka roditelja

OBRAZOVNA STRUKTURA	FREKVENCije
srednja stručna sprema	18
viša stručna sprema	36
visoka stručna sprema	4
specijalizacija	-
magistratura	-
doktorat	-
Ukupno:	58

Iz Tabele broj 3 vidno je da većina roditelja ima višu stručnu spremu, odnosno 62%, dok je najmanji udeo roditelja sa visokom stručnom spremom, odnosno 7%.

Odgovori dobijeni nakon obrade upitnika ukazuju na stavove roditelja sportista koji se odnose na inkluzivni program u Karate klubu „Zrenjanin“. Dobijene vrednosti su izražene u procentima, a rezultati su prikazani tabelarno.

Tabela 4. Odgovori roditelja na upitnik

Pitanja	Odgovori		Procenti %	
	DA	NE	DA	NE
Deci koja su ometena u razvoju inkluzivni trenažni proces pruža mnogo više mogućnosti za napredovanje.	31	27	53,45	46,55
Trenažni proces u okviru našeg kluba uvažava specifične potrebe sportista koji su ometeni u razvoju.	31	27	53,45	46,55
U radu sa decom koja su ometena u razvoju, pored trenera neophodna je pomoć i defektologa.	56	2	96,55	3,45
Da li imate iskustva u svakodnevnom životu sa decom koja su ometena u razvoju?	15	43	25,87	74,13
Zajednički trenažni proces sportista iz redovne populacije i sportista ometenih u razvoju, neotuđivo je pravo svakog mladog sportiste.	50	8	86,2	13,8
Da li bi prihvatili da Vaše dete i u školi pohađa isto odeljenje i druži se sa detetom koje je ometeno u razvoju?	51	7	87,9	12,1
Da li bi dopustili Vašem detetu da bude najbolji drug detetu koje je ometeno u razvoju?	53	5	91,4	8,6
Da li u svom svakodnevnom okruženju imate decu ometenu u razvoju?	3	55	5,2	94,8
Da li biste želeli da Vaše dete učestvuje na inkluzivnim kampovima?	46	12	79,3	20,7
Smatrate li da svojim učešćem kroz delovanje u skladu sa svojim kompetencijama i iskustvima možete doprineti da inkluzivni trenažni proces sportista koji su ometeni u razvoju postane trajna praksa u našem klubu?	51	7	87,9	12,1

Kod prvog pitanja, više od polovine roditelja (53,45%) smatra da inkluzivni trenažni proces pruža više mogućnosti za napredovanje sportistima ometenim u razvoju, dok njih 27, odnosno 46,55% ne smatra da takav program pruža mogućnost za napredovanje.

31 roditelj ili 53,45%, kod drugog pitanja, smatra da trenažni proces u klubu uvažava specifične potrebe ometenih sportista, dok 27 njih (46,55%) smatra suprotno.

Iz odgovora na prva dva pitanja vidna je procentualna sličnost pozitivnih i negativnih odgovora, iz čega možemo zaključiti da postoji visoka podudarnost u odgovorima. Interesantno bi bilo u nekim narednim istraživanjima detaljnije analizirati negativne odgovore na oba pitanja kako bi se u budućem periodu inkluzivni program unapredio.

Na treće pitanje, čak 56 anketiranih roditelja ili 96,55% smatra da je treneru neophodna i pomoć defektologa u trenažnom procesu, dok samo dvoje ispitanika ili 3,45% smatra da takva pomoć nije neophodna. Ovde se jasno prisutan gotovo nedvosmislen stav roditelja o neophodnosti proširenja stručnog tima koji sprovodi

inkluzivni program, tačnije o široj uključenosti različitih društvenih kategorija.

U četvrtom pitanju, 43 ispitanika (74,13%) se izjasnilo da ima iskustva u svakodnevnom životu sa decom koja su ometena u razvoju, dok njih 15 ili 25,87% nema takvo iskustvo. Ovi odgovori ohrabruju, jer je moguće zaključiti da je inkluzija u svakodnevnom životu, bar na nivou lokalne zajednice, sve prisutnija.

Na peto pitanje, najveći broj ispitanika, njih 50 (86,2%) smatra da je zajednički trenažni proces sportista iz redovne populacije i sportista ometenih u razvoju, neotuđivo pravo svakog deteta. Kod ovog pitanja, osam ispitanika ili 13,8% smatra suprotno.

87,9% ispitanika bi prihvatilo da njegovo dete pohađa u školi isto odeljenje kao i dete ometeno u razvoju, što dovodi do zaključka da je svest o razvijanju osećanja pripadnosti i potrebi da obrazovanje bude svima dostupno sve izraženija. Takođe, velika većina roditelja (91,4%) bi dopustilo bi da njihovo dete bude najbolji drug sa detetom ometenim u razvoju. Na osnovu odgovora dobijenih na peto, šesto i sedmo anketno pitanje, može se zaključiti da veliki procenat roditelja

pozitivno gleda na inkluziju u svakodnevnom životu i na svakom mestu.

Odgovori dobijeni na osmo anketno pitanje navode na zaključak da su osobe sa smetnjama u razvoju ipak „slabo“ vidljive u svakodnevnicima i bliskom okruženju, jer čak 55 ispitanika ili 94,8% nema u svom svakodnevnom okruženju decu ometenu u razvoju.

Kod devetog pitanja, 46 ispitanika ili 79,3% bi želelo da njihovo dete učestvuje na inkluzivnom kampu, dok 20,7% ili 12 ispitanika to ne bi želelo. Iz odgovora se može zaključiti da većina roditelja ima pozitivno mišljenje o kampu, a samim tim i prema inkluzivnom trenažnom programu.

U poslednjem, desetom anketnom pitanju, 51 ispitanik (87,9%) smatra da svojim učešćem može doprineti da inkluzivni trenažni proces sportista koji su ometeni u razvoju postane trajna praksa u klubu, dok njih sedmero (12,1) smatra suprotno. Odgovori iz ovog pitanja navode nas na zaključak da je inkluzivni trenažni proces stekao poverenje svih njegovih učesnika.

Zaključak

Aktuelnost inkluzivnog pristupa životu (obrazovni procesi, sportsko-rekreativne aktivnosti, dnevne aktivnosti i dr.), a naročito učešće osoba sa invaliditetom i dece ometene u razvoju u fizičkoj aktivnosti, otvaraju novo polje u skladu sa interdisciplinarnim (medicinske i sportske nauke) pristupom u kineziološkim istraživanjima (Romanov, 2010).

Inkluzivni pristup učestvovanja u sportskim aktivnostima doprinosi formiranju aktivnog načina života i razvoju fundamentalnih motornih veština, samopoštovanja i socijalnih veština (Block, 1999).

U ovom istraživanju su ispitivani stavovi roditelja sportista iz redovne populacije o inkluzivnom programu sa sportistima koji su ometeni u razvoju u Karate klubu „Zrenjanin“.

Razmatrajući odgovore dobijene anketom, došlo se do zaključka da većina roditelja ima pozitivan stav o inkluzivnom programu, kao i prema osobama sa smetnjama u razvoju i jasno izražava sopstvenu spremnost da pomogne nastavak inkluzivne prakse u klubu.

Uzimajući ovo istraživanje kao polaznu osnovu za neka dalja, bilo bi interesantno u budućnosti se usmeriti ka ostalim sportskim kolektivima u Zrenjaninu, odnosno, pre svega, roditeljima sportista. Istraživanje bi bilo uputno nastaviti i u pravcu ispitivanja stavova trenera i sportskih stručnjaka, kao i na mogućnosti sprovođenja inkluzivnih programa i na druge grane sporta u ovom gradu, ali i na šire područje regiona.

LITERATURA

- Block, M.E. (1999). Did we jump on the wrong bandwagon? Problems with inclusion in physical education. *Palaestra*, 15(3), 1-7.
- Folsom-Meek, S. L. & Rizzo, T. L. (2002). Validating the physical educators' attitude toward teaching individuals with disabilities III (PEATID III) survey for future professionals. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 19(2), 141-154.
- Gligorović, M. (1999). *Klinička oligofrenologija*. Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
- Kavale, K. A. (2000). *Inclusion: Rhetoric and Reality Surrounding Integration of Students with Disabilities*. Occasional Research Paper 2, The Iowa Academy of Education.
- Lazor, M., Marković, S. & Nikolić, S. (2008). *Priručnik za rad sa decom sa smetnjama u razvoju*. Novi Sad: Novosadski humanitarni centar.
- Loovis, E. M. & Loovis, C. L. (1997). A disability awareness unit in physical education and attitudes of elementary school students. *Perceptual and motor skills*, 84(3), 768-770.
- McLaren, J. & Bryson, S. E. (1987). Review of recent epidemiological studies of mental retardation: Prevalence, associated disorders, and etiology. *American Journal on Mental Retardation*, 92(3), 243-254.
- Morgan, J. K. & Davies, J. T. (1956). The influence of attitudes in the rehabilitation of industrial cases. *British Journal of Dermatology*, 68(2), 41-51
- Odom, S. L. (2002). *Widening the Circle: Including Children with Disabilities in Preschool Programs*. Early Childhood Education Series. Wiliston: Teachers College Press
- Romanov, R. (2010). Kineziološke karakteristike ometenog deteta. *TIMS Acta*, 4, 68-72.
- Stojić, J. (2010). *Stavovi nastavnika o inkluzivnom obrazovanju dece koja su mentalno-nedovoljno zaostala u razvoju*. Kikinda: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača.
- American Association on intellectual and developmental disabilities. Preuzeto sa <http://www.aaidd.org/> 2012. Oct 10.
- Hendi društvo. Preuzeto sa <http://www.hendidrustvo.info/> 2013 Jan 01.
- Kreni odavde. Preuzeto sa <http://www.djecasposebnimpotrebama.kreni.com/> 2012 Oct 10.
- Karate klub „Zrenjanin“. Preuzeto sa <http://www.karatezrenjanin.rs/> 2012. Dec 10.
- World Karate Federation. Preuzeto sa <http://www.wkf.net/> 2012. Dec 01.
- Portal invalidnosti. Preuzeto sa <http://www.invalidnost.net/> 2012. Feb 01.
- Ministarstvo prosvete RS. Preuzeto sa <http://www.mps.sr.gov.rs/> 2012. Oct 10.

Datum prijave rada: 05.10.2013.

Datum prihvatanja rada: 26.11.2013.

Kontakt

Simo Salapura, Karate klub „Zrenjanin““, Miroslava Tirše
1, Zrenjanin

E-mail: ssalapura@yahoo.com